

Arne Alexandersen

Björnevatn 22. desember 1944

(b)
Til Oberst Dahl
~~Regjeringens Informasjonskontor~~
~~hvor direktør Tor Gjesdal~~
~~Kingston House~~
~~Princes Gate~~
~~London~~

in in 187/44 H.
dest. 1
VII B.4.

R a p p o r t fra ekspedisjon 5. til 21. desember 1944

Undertegnede var med en fjern-opplklaringspatrulje ovennevnte tid. Patruljen, som på grund av oppdragets natur bestod av frivillige, hadde til oppgave å nå og eventuelt bestte og holde et ikke angitt sted. Ordren betegnet oppdraget som livsfarlig og enhver gikk med på eget ansvar. Det var anledning å trekke seg tilbake etter at de foreløbige enkeltheter i ordren var blitt bekjent, men denne anledning gjorde ingen av patruljens medlemmer bruk av. Patruljen ble ledet av löytnant Henningsen, og bestod forövrig av commando-soldat Kåre Karlsen, korporal Omdahl fra Kp 1, de frivillige Reidar Amundsen (Harald Karlsen, Nils Persen, (samtlige var med på den förste oppsetting av frivillige som dro over til Nord-Varanger på spionjakt) videre Arnt Isaksen, Viktor Tröite og Informasjonskontorets fenrik Arne Alexandersen. Ialt 9 mann - utrustet med et tysk maskingevær, maskinpistoler og revolvere. En förte ogsäm med et antall Mills handgranater. Patruljen hadde som del av sin oppgave å opprette radiosamband med en for anledningen oppsatt stasjon i Vadsö, og hadde derfor med seg de nödvendige midler, deriblant en 50 kgs bensinmotor.

Ekspedisjonen dro med bil fra Sandnes 5. desember kl. 11,30 for å kjöre rundt Varangerfjorden til Vadsö. Det er en tur omtrent som fra Oslo til Lillehammer, men den var nödvendig da vi måtte ha kontakt med kompaniet av hensyn til samband. Veien utover til Nyborg, det förste stoppested var elendig, og alle mann var klar til å hoppe mere enn en gang når det så litt for nifst ut. En kunne ikke se noe större, men passet på hver gang sjäförén åpnet bildören og kjörte med en händ med foten på stiggrettet. Da viste vi andre at nå gjalt det å holde pusten. Ved Nyelv var brua sprengt og ikke is. Bilen svömte midt utpå, vilde ikke mere, og måtte

tømmes for gods. Så fikk vi den dratt over, men det kostet de første av en lang rekke våte bein. Brua ved Vestreelv var sprengt og noen meter oppover elva lå resterne av Vadsö-mannen Schjetnes minesprengte bil. Noen uker i forveien hadde Schjetne kommet kjörende denne veien. Han kom i kjölvannet på en russisk bil, russerne kom vel over, men Schjetne ble drept, og to barn i bilen ble sterkt skadet.

I Nyborg hadde lensmann Fleym rekvirert nasisten Nils Pedersens hus. Pedersen var satt fast, men hans kone og barn var der fremdeles og flyttet ut de siste tingene sine da vi kom og losjerte oss inn der for natten. Kona var så glad for at tyskerne nu endelig var jaget vekk - nu blå vel alle ting bedre. Det eneste familien glemte igjen i huset var et stort kulår som hang til tork. Ikke mange familier i Finnmark idag vilde glemme igjen en slik skatt, så Pedersens hadde sikkert hatt det bra nokk mens tyskerne fremdeles var i Nyborg. På Pleiehjemmet i Nyborg var det livlig trafikk. Folk kom og reiste, og belegget var jevnt mellem 20 og 50 personer. Den store suppegryten surret dag og natt på kjøkkenet og betjeningen under söster Helgas ledelse var utrettelig i sine bestrebelsler for å hjelpe så godt de kunne.

Jeg traff Einar Manninen på lensmannskontoret. Stor og sterk, av finsk avstamning og med finsk brytning på norsken, typen på mange av småbrukerne og fiskerne her inne. Han hadde far sin til hjelp for å stelle til huset som var ramponert av tyskerne, men fremdeles brukbart, og de strevet begge hardt fra morgen til kvell. Hvorfor slik hast ? Jo, kona måtte komme hjem. Han måtte få kona og barna hjem igjen. Han var som et såret dyr, og fattet ennå ikke rekkevidden av sitt tap. Han håpet, han hatet og han bebreidet. Manninen hadde flyttet familien sin til fjells da tyskerne gjorde sine første forberedelser til tvangsetakuering. Nå var han trygg. Men så den kritiske dagen måtte han ned til Nyborg for å hente mere i huset sitt, og familien ble igjen deroppe i fjellet. Kommet opp igjen, bare noen få hundre meter fra hytta men på den andre siden av en elv, får han se at tyskerne trekker kona hans og barnet med seg. Tyskerne hadde på sin tilbaketrekning tatt en vei som Manninen ikke hadde beregnet og veien førte tett forbi hytta. - Der stod han. Hvad skulde han gjøre ? Skulde han löpe etter

tyskerne og slå lag med kona og den tre års piken hans eller skulde han bli tilbake ? Om han ble med vilde de sikkert bli skilt ut senere, for det hadde han hørt. Valget var ikke lett, men han ble tilbake, og nu sliter han ikke bare med tapet av kone og barn, men også med tvilen. Gjorde jeg rett eller gjorde jeg galt ?

Her, i denne forbindelse reiser seg et spørsmål som tør være av den aller største betydning. Folk har reist, andre er blitt tvunget avgårde. Alle har sikkert håpet på en anledning til å rømme fra tyskerne før eller senere, og vi vet at en god del har vært heldige. Det må la seg gjøre å utrydde uvisshet og gremmelse blandt mange finnmarksfamilier om en hurtigst mulig kunne skaffe lister fra Sverige over de som lykkelig er kommet over grensen.

Isak Maja, liten og seig, gikk bare og ventet på militærklærne. Nu arbeidet han for lensmannen for gården hans var ikke mere. Han bodde tidligere i Gornitak, og skulde egentlig vært død. Det hadde seg slik at tyskerne begynte å slå ned sau. Dette hadde en annen av karene i Gornitak, Johan Paulsen, ikke likt, og følgelig hadde han brukt en forferdelig kjeft på tyskerne. Han var så grov at tyskerne forsto det, og så ble han tatt. På kvellen fikk Isak Maja besøk av en SS-offiser, som forklarte at dette kjeftbruket til Paulsen hadde vært så grovt, og at han desuten hadde forsvunnet, så nu skulde tyskerne skyte 5 mann oppe i Gornitak. Ved hjelp av en maskinpistol fikk han overtalt Maja til å bli med til det tyske kvarteret, og det ble satt vakt over de 5 mann ute på gårdsplassen. Der fikk de da stå i fire stive timer i over 25 graders kulde. Tilslutt, sa Maja, da var det så mørkt at da gikk vi allesammen. Og han var igrunnen mere forbannet over at han hadde måttet vente i kulden i fire timer enn lykkelig over at han ikke var skutt.

Presten i Nesseby heter Sverre Raddum. Tyskerne fikk ham ikke med, og etter hvad folket forteller hadde han talt sterkt imot tyskernes framferd. Så sterk, påsto min hjemmelsmann, at det var flere av de eldre brannstiftere som gråt. Raddum oppfordret tyskerne til å skyte ham hvor han var, for han vilde ikke være med på å begrave sine sognebarn i sneen over Ifjøddfjellet. -

For å gi et lite bilde av tyskernes mentalitet kan nevnes at enkelte av dem tente varme på husene med den ene hånd, mens de ga ungene sukkertøy med den andre.

7.12 kl 8.10 fra Nyborg. Hest over Bergebyelva, hvor broen var sprengt, skyss over Vestre Jacobselv, hvor broen hadde lidt samme skjebne. Ny bil til Vadsö. I Vadsö kommer fremdeles ikke ut noen avis. Det var ikke anledning til å gi ut noen i likhet med "Folkets Frihet" i Björnevatn, for papir var ikke å oppdrive. Alt som eventuelt ble skaffet inn vil bli benyttet, bl.a. til rasjoneringskort, så det var ikke særlig lyse utsikter. ~~Samma som i de andre delene av landet, men i Nord-Varanger, som i de andre delene av landet, men i Nord-Varanger, som i de andre delene av landet, men i Nord-Varanger,~~

Det var ganske interessant å lese et brev fra den tidligere ordfører i Nord-Varanger Edvin Amundsen, Ekkerøy. Han ba om godt vær i de smukkeste ordelag, og fremhevet sine fortjenester i de sirligste vendinger. Hvor godt hadde han ikke varetatt kommunens tarv, og hvor varmt lå ikke hans sambygdingers ve og vel ham på sinnet. Bare det at han ikke kunne slite seg vekk fra at han var nyordningsmann maktet han ikke å skrive seg fra. -

Vadsö. Det er en merkelig død stemning over Vadsö. Det fins ungdom, noen har meldt seg som frivillige, men ellers ser det ved første blick ut som om alle går og venter på et eller annet, hvad, er ikke godt å si. Forsyninger kanskje, for det arbeides på kaia. Andre arbeider med å få istann et arrestlokale, slik at nazistene kan arresteres. Dette er nemlig ikke gjort enda. De er ikke satt i arbeide heller.- Stolper for lysnettet utbedres, og linjearbeide for telefon og telegraf går sin gang. Det fiskes litt fra Vadsö, men fisket er mest nedlagt på grunn av agnmangel. De bruker makk til fisket og makken kommer bare opp i fjæren når det er fullmåne. Oljemangel, motorraparasjoner og mangel på reservedeler setter også sitt preg på det som kunne ha vært fiskerier.

— Vi fikk ikke fartøy i Vadsö, og måtte avgårde til Vardö sammen med "rute-skjøyta". Trangt om plassen hvor vi stod på dekket, mye sjö og bra kaldt. "Mairo" het rutebåten vår, og ger fikk en det første innblikk i siviltrafikken. Som sakene nu ligger an må trafikken i disse strök gå langs kysten og med de midler som kan oppdri-

is. Det er skjøyter, sjarker og holker. Trötte av års arbeide for tyskere, nedsaboterte for at tyskerne ikke skulde få full nytte av dem, slitte av mangel på reparasjoner og reservedeler, fillete etter tyske forsök på å ödelegge dem, eller endnu sleipe etter en frivillig eller ufrivillig tur til havets bund. Dette siste var tilfelle med en god del båter. När tyskerne bare så litt av mastetoppene over vannet var de såre fornöyd. De kunde jo ikke vite at bundventilene var skrudd ut, og at det var en lett sak å heve fartöyet när farvannet var fritt. Så er det de reisende. Det er mange typer, men alle er ute i livsviktige erönder. Folk som söker tilbake til sin by, sin bygd eller det som engang var deres hjem. Folk som söker sin kone, sin familie eller andre kjære. Folk som skal til sitt arbeide. Gamle mennesker, unge mennesker og barn. Alle trötte og slitte, med engstelse i ansiktsdragene og spørsmål i öinene. Noen er optimister og andre synes ikke det går så fort, men felles for alle er at de venter at alt skal bli bedre og håper at det må skje forttere enn de tror. En ser snart at det er lite av klar blandt folk. Der vi hutrer i våre varme frakker kan det stå en kar med almindelig dress. "Jeg har heldigvis slikt et godt sett undertöy på meg" sier han, liksom for å undskylde seg for at han ikke har noen frakk. Har han et godt sett undertöy på seg, da kan en være sikker på at han ikke har andre sett undertöy hjemme, for de pakkenellikene han har samlet omkring seg innen synsvidde består ikke av klar. Det er en stamp, et vaskebrett, noen lærretsposer som kan inneholde mel eller erter, en stol og en bokhylle. Rester fra hjemmet, en vet det ikke og spør ikke. Slik er det med dem alle. De kommer ned på de avbrente kaiene för det gråner av dag, famler i mörket, finner båten de kan ha ventet på i dagevis, og firer ned sine eiendeler. Så kravler de ombord. Det er fjære sjö og stiger finnes ikke alle steder, så det kan være jobb nokk for en ungdom å greie klatringen. Vel kommet ned forsöker de alle å samle sammen sakene sine og om mulig holde et öye med dem i grämörket slik at ingenting kommer bort. De har mistet nokk de fleste av dem og har ikke mere å gi fra seg. Andre har for lite og tar gjerne med hvad de kan få. - I lugaren forut er det plass til seks til ti pasasjerer. Andre fyller dekket og når rummet ikke er nedlastet tyr de dit også. Ute på fjördene begynner pumplukten og sjögangen å virke, og som det

vinterdagens første spede halvlys skimrer i øst skinner ansiktene til de grå mennesker med et spøkelsesaktig skjær overalt der de sitter eller ligger, best mulig i læ for vær, vind og sjøsprøyten som ~~vvvvv~~ har for vane å piske inn over fartøyet. - Bisse rutebåtene har en småbåt på dekket eller på slep om det ikke er plass på dekket, men ellers er det ikke noe redningsmaterieill det jeg kan se. Hittil har jeg ikke hørt noen som har ofret denne side av saken en tanke, og ingen slutter å reise av den grunn. Frem må de jo.

Det var lite båter i Vardö som rimelig kan være, men tilslutt var "Sverre", en 36 fots kutter chartret for turen etter at mannskapet var blitt gjort kjent med ekspedisjonens natur. Skipperen het Anton Martinussen, altmuligmannen var Anders Andersson og maskinisten var fra Skogeröya. De viste seg å være førsteklasses folk men med ulyst til søvn. Dette kom vel med. I Vardö traff jeg ordføreren i Vardö herred herr^{elling} Nilsen fra Havningsberg. Han var akkurat inne på et møte sammen med herredskassereren og et medlem av formannskapet, Tune fra Kiberg. (Kiberg urørt av tyskerne med undtagelse av en sprengt bro og noen kaier delvis avsvidd samt et par hus ødelagt). Tune hadde vært i Russland i vel fire år, fortalte han. Han hadde flyktet dit da jakten etter kommunister var på det best. Jeg spurte hvordan han hadde trivdes der, og han understreket at han for sin del var vel fornøyd med oppholdet. Ordfører Nilsen fortalte at arbeidet innen formannskapet gikk helt strålende. "Vi er bare et parti nu og vi arbeider alle sammen" var hans ord, som Tune bekreftet energisk.

Fra Vardö kl 0830 gjennom nye overvand over Persfjorden og Syltefjorden til Båtsfjord hvor vi la til en kai kl 1400 og derpå tok inn på Pensjonat Nobell, hvor to rum sto ledige. Mat og søvn. Konferanse med kaptein Brekke. Avgang fra Båtsfjord kl 0400 natt til søndagen.

Om vår ankomst til Båtsfjord hadde gitt signalet til hårklipping eller hvordan dette nu hadde seg vet jeg ikke. Det ble imidlertid fortalt meg at

fem tyskerjenter var blitt snauet om lørdagskvellen og at den sjette hadde undsluppet ved å klamre seg til to unger. Henne kalte de for majorfruen, og dette tydet på at hun måtte være temmelig god venninde av en major. Nå har det jo ikke vært større innrykk av norske majorer i Båtsfjord på en tid, og forespørsler gjorde klart at det var nok en tysk sådan som hadde beæret henne med sitt ariske vennskap. Hun slapp i første omgang, så det ut for, men hennes tid kommer, forstod jeg på fortelleren, som lot til å ha første håndskjennskap til klippingen. En stödig hånd måtte han også ha vært, for det var klart at hans 1 mm. hårklippemaskine hadde gjort absolutt rent bord og etterlatt rene billiardkuler der den for frem. - Disse gjentene var merkelige typer. Alle erklærte at de enten hadde vært sammen med tyskere til ytterste konsekvens, eller at de hadde festet med dem. Ingen sa seg uskyldige, og var kalle og uberörte tvert igjennem mens operasjonen foregikk. En av dem forsökte å bedäre ved å rulle kjolen sin oppover knerne, men ga seg da det ikke hjalp. Ikke en täre å se, ikke noen bönn om å slippe. De visste at de hadde fortjent en straff, og at dette var en forsmak. Noen av gjentene önsket å dele sin skjebne med andre som de var svert villige til å oppgi, men denslags var vel neppe nödvendig da de som foresto klippingen var vel inne i forholdene. -

10.12 Til Mehamn kl. 1400 etter en rusktur som ikke tillot oss å anlöpe Gamvik. De sendte ut raketter og signaler fra Gamvik, men vi kunne ikke komme over skjærene der. Blåsten ut fra Tanafjorden var for stiv.

Mehamn var et trist syn. Svidde tomter virker så mye naknere her ut mot Ishavet enn lenger öst inne i Sör-Varanger. Djvelskapen virker mere meningslös og råere, og en gripes av et avmektig raseri som avleirer nye lag av hat etterhvert som en kommer til nye steder og ser nyere og flere beviser på en terror som er gjennomfört inntil den allerminste detalj og som har den totale destruksjon som mål. Intet må stå igjen. Ikke et gjerde, ikke en stolpe som skal kunne gi

ly til de som ikke fulgte påbudet om å reise med de tyske kvægtransporter, ikke et skjul eller en torvgarve skal kunne gi håp til de som endnu har en liten anledning til å komme seg vekk. Ikke stein tilbake på stein.

Tre døde kuer ligger på kaien. Halsen var skåret over. På en tur innover bukta finner jeg restene av en torv-fjøs. Alt er forkullet, men et trågjerde står rundt den engang vakre velstelte firkantede plassen. Det ligger en steinhelle i et hjørne, og der står det etpar gamle utgatte sko. Det ser ut som om hun som stelte dyrene nettopp har vært inne hos dem, og har satt fjösskoene fra seg utenfor. Omkring restene av fjøset ligger fire gjeiter, stive og sprikende med beina. Tre av dem har fått halsen snittet opp, men på den fjerde kan en ikke se annet enn at hodet er vridd rundt. Det grösser i en, for et normalt menneske kan ikke forstå en mentalitet som den en stadig ser beviser på. En snur og går, og tenker på alt det som skal betales.

I Mehamn bor det 142 mennesker spredt omkring fjorden. Tyskerne kom med sine spreng og branntropper den 6. november om morgenen, og forlot stedet om kvelden etter fullgjort verk. Folket hadde flyttet tilfjells 5te om kvelden og ble der til alt var trygt. Den 10de om morgenen kom tre tyske båter (trålere) innover fjorden. De hadde med seg höytaler, og forklarte folket innjyregende at nu var krigen slutt så nu var det bare å komme frem. Tyskerne snakket på engelsk, men ikke godt nokk, så fangsten ble mager. Ingen lot seg lure. Imidlertid fikk tyskerne öye på noen hus på vestsiden av fjorden, i Kuskjälhavn, og de stakk de i brann. Folket lå like bak, så brannen ble slukket för alt for meget skade var gjort. Så lempet tyskerne på land de tre kuskrottene og stakk ut til havs. Da folket neste dag prøvde å flå kuene for å skaffe noe mat måtte de gi det opp. De var forgiftet, påsto de, og de som hadde begynt flåingen måtte vaske seg i flere dager for å få bort lukten. Det var den siste tyske hilsen til Mehamn.

11.12. Ruskvar fremdeles. Varsel om at to tyske "Schnell-båter" dagen før var innover Laksefjorden, som ligger på vestsiden av Nordkynhalvøya. "Sverre" måtte utpå Meharnfjorden en tur for å korrigere et kompas vi fandt i en bil. Det var verdt et forsøk for det hadde vist seg at kompasset ombord var defekt og ikke ga rett kurs. Bilkompasset var ikke noe større hjelp i det heller, men vi tok det da, likesom vi også tok en lettboat. Den vi hadde med fra før hadde bare plass for to - høyden tre mann, mens den nye ga plass til fem - det vil si hvis den flöt så lenge da. Avgikk fra Meharn 12.12. kl. 1600 og kröp forbi Nordkyn inn i bunden av Oksfjorden. Varsel var gitt om at to tyske E.båter var inne i nabofjorden dagen i forveien og at de sansynligvis patruljerte Kjöllefjordgapet. Vi var nu inne på område hvor fienden opererte, og gikk inn for å passe hövet til å komme oss enten forbi Kjöllefjord inn i Laksefjorden eller til vårt endelige bestemmelsessted med en gang. - I Oksvåg så det ut til å være helt dødt, men en patrulje fandt et hus hvor det bodde to mennesker. De var nygift, og hadde nu sine hvetebrödsdager midt inne i avsvidde ensomheten. Kunde ikke være fra hverandre, ønsket ikke mennesker og ytret ikke noe ønske om å bli evakuert. Det kan såmen godt hende at de lykkelige dager varer til mai.

- Trettende desember. "Sverre" banker seg ut av Oksfjorden i titiden om morgenen, sniker seg ut langs landet, men var ikke halvparten så hemmelighetsfull som skuta selv trodde. Under turen vestover hadde båten utviklet seg til den rene flammekasteren, og gnisterne flöy ut av röret, hvilte lenge og velbehagelig i luften og ga seg först etter å ha ligget en stund i sjöen. Maskinisten forklarte omstendig og tålmodig at maskinen hans gikk ikke hvis den ikke fikk gnist~~er~~, og det nyttet sandelig ikke å tömme pöser med vatten gjennom eksosröret heller. Så fikk en da ta med dette nye handikap også. Ikke for det at det gjorde noe, et fra eller til spilte jo ingen rolle slik som sakerne lå an. For liten båt, gal kompas, donkeypumpen tok ikke, redningsmateriell til 5 mann av tolv, minefelter

overalt, tyskere under og over vatnet - hvad rolle spilte da noen gnister fra eller til. Utenfor Eifjordnæringen ble "kursen" satt for Nordkapp, og over bar det. Været var bra gangvær, men litt for lyst. Vi så Svarholtklubben i det fjerne og så begynte Laksefjorden å trekke på skuldrene samtidig som sne-tjokka satte inn. "Sverre" trakk godt selv om det ble mye sjö over dekket, og det gikk over bankene og minene så det var en fornøyelse. I grunnen var dette været det beste vi kunne ønske, for tyskerne måtte kloss opp på vår båt om den skulde bli var den, ildmörjen fra maskinen tiltrots.

Klokken 1800 letnet tjokka, akkurat i det rette öyeblikk. Oppnan la der, skarp og steil og lengere vest skimtet vi Nordkapps velkjente profil. Alle mann ble rent höytidelig stemt og spenningen steg da en veldig eksplosjon lyste opp i sydvest, fulgt av en rekke mindre, så en stor igjen og så et veldig flammehav. Nu var det sikkert at tyskerne var på Mageröya og at nordbrenningen var i full gang. Var det noen mennesker på öya? Skulde vi komme til en fullstendig utdödd plett - ja, skulde vi makte å komme inn i det hele? Ingen sa noe större, flammehavet i sydvest döde ned til en lysning etterhvert som nordsidens höye fjell tok utsikten vekk, og kursen var Nordkapp som lå der som en ukuelig krysserbaug ut i ishavet, ruvende og mörk, men kjendt og kjær som den gamle venn fra de gode tider da mennesker fra alle verdens kanter sökte hit opp for å nyte freden og midnattsolen. Det fölte som om vi tok et stykke Norge igjen fra volds mannen som så alt for lenge hadde hersket heroppe, og mens båten forsiktig banket seg innover og sydover den mektige fjellveggen, forbi Hornvika, fölte en trygghet som ikke var på sin plass. For halv fart innover, stadig innover, med alle nerver spent og alle öyne väkent på utkik. Over Vestfjorden og inn den lille Mefjorden. Det glimtet et lys inne fra land - det holdt seg et öyeblikk og så forsvant det. "Sverre" lå helt inne og bakket, en båt ble firt ned og en landgangspatrolje gikk i båten for å undersøke mens de övrige

holdt seg klar til landgang eller avgang. - Patruljen fant et hus og en fjøs. Det brente lys i huset, ovnen var varm og noe sto der og kokte. Ikke et liv å se men alt tydet på at det var norske som hadde vært der. Norske som i sitt eget land hadde følt motstanderen og ikke nu vilde ta unødige chanser. Snart ga de seg til kjende etter å ha lurt seg tettest mulig innpå patruljen i mørket og oppfattet de norske kjenningsropene. Det var tre karer fra Oppnan som var ute på saueleiting, og de var temmelig glade over å se oss. De hadde flyktet fra Nordvågen 31. oktober da det begynte å lukte sviid, og hadde slått seg ned i en gammel brakke-gamme på Oppnan sammen med familiene og noen andre. Ialt bodde 15 mennesker på Oppnan, 10 fra Nordvågen og 5 fra Kamøyvær. Det var utstedt arrestordre på de tre karene vi først møtte, anklagen var sabotasje, og sabotasjen besto i nektelse av å etterkomme den tyske ordre om å få den båten de hadde i slik orden at de kunne delta i evakueringen av Honningsvågs befolkning. (Jeg har alle navn på folket på Lageröya men unlater å sette disse navn i denne rapport. De vil bli gitt på annen liste.)

Øst for Mefjord ligger Skarsvåg hvor det tidligere bodde 350-60 mennesker. Våre nye venner fortalte at alle var evakuert og stedet brent ned, og dette ble bekreftet av den patruljen som først gikk på land og som nu kom tilbake. Det ble pratet nokså mye denne første kvellen. Folket fra Oppnan hadde så mye å spørre om, så meget de måtte få vite. De, sammen med resten av folket på Lageröya, hadde vært isolert fra verden i så mange lange uker og visste så lite at de måtte spørre om og om igjen. Og vi vilde også vite mest mulig. - Om morgenen tok vi skjøyten over til Skarsvåg hvor havnen var bedre, og gikk selv over land en kilometers vei med utrustningen. - Skarsvåg. Av alle de ned-brente steder virket denne lille plass ut mot ishavet så uendelig meningsløst behandlet. Der ligger en kai. Den har en nesten uuntakt front mot sjøen, mens meget av kaien ellers er stygt brent. Der sto engang fire heisekraner her, men

de er saget eller brent av. En kan ikke finne noe hus på plassen. Alt som står er et enslig do. Det er rent og ser innbydende ut. Og slikt er det med alle ting på stedet. Her henger linebruk, kaler med gode kiner, angler ferdig i klaver, garn og garnblåser, og glaskavl i alle størrelser ligger omkring i ordnede hauger. Rekved ligger i stabler, gjerdene står pent og vel vedlikeholdt omkring, der står en trillebör med to kasser kull på, flere fiskekasser med kull står i fine stabler omkring på gårsplassene, bare husene mangler. De er totalt vekk. Svidd ned til grunnen alle sammen, tryllet vekk av kulturbærerne fra Sör. Spreaderne av Grahls hellige ild har sandelig gjort et fremstående arbeide i dette fredelige, velordnede fiskeværet, hvor velstanden syntes å være jevn og hvor arbeidslyst og tro på fremtiden fremdeles stikker frem av ödeleggelsens elendighet.

Det er ikke så lett å skrive om Mageröya og folket som idag bor der. Öya er så uendelig mager, bare stein i stein, höye fjell og steile fjorder, vilde knytnæver som stikker ut i havet, og rundt omkring ruller ishavet. Den er omgitt av holmer, skjær, undervannsbåer og fluer i vest, hvor Gjesvarhavet er. Ellers har öya ingen beskyttelse uten den ~~sm~~ som den harde granitten gir. Og folket som nu bor der har ikke bare havet å verge seg mot. Det er tyskere på öya, jernhårde djevler som intet frykter når de står ovenfor et ubeskyttet nakent menneske, og som nyter memskejakten i alle dens avskygninger. De har våpen og skib, ligger i mørket i ly av polarnattens klar til å hugge til om anledning gis. De jakter rein oppe på öya, og jager i flokk som ulvene, like feige og like lumske. En kan aldri föle seg trygg. Derfor vet ikke folket som bor på östsiden om det finnes noen igjen på vestsiden, og derfor har ingen kunnet ta seg over til de östlige delene av Finnmark for å bringe bud og be om hjelp. Reisen hadde de nok våget ellers, om båtene de har enn er åpne og uten beskyttelse mot det opprörte hav. Havet kjenner de, for det har et ansikt,

~~xx~~
tyskerne er fremmede og de kan aldri forstå dem.

Flere av disse flyktningene lå oppe på fjellet da Kamøyvass befolkning ble tvangsevakuert. De så flammene ete opp alt de hadde kunnet arbeide sammen gjennom års slit, og de hørte skrikene og den såre gråt som steg mot dem fra båtene der de dro ut Kamøyfjorden, vekk fra branntomtene, ut mot nye, tunge tider. Det var deres venner, slektninger, familier og kjente som 18. november ble dratt avgårde av tyskerne, og den dagen glemmer de aldri så lenge de lever.

I Skarsvåg bodde tidligere ca 350 mennesker, I Kamøyvass ca 300, i Kjelvik ca 200, i Nordvågen ca 800 og i Honningsvåg ca 2000. Av denne befolkning er ikke mere enn 52 - toogfemti - igjen.

Evakueringen i Honningsvåg begynte 27 oktober og var dan tvunget. Overalt kom det oppslag, som ettersom dagene gikk ble mere og mere hysterisk i tonen. De siste forordninger bekjentgjorde at de som ikke kom med evakueringsbåtene vilde bli betraktet som krigsfanger og skutt hvis pågrepet. Skibningen foregikk med nokså store kuttere sydfra (Tromsøbåter) og en av Vesteråsleskes hurtigruter.

En av de fartøyer som ble brukt var "Sivert Maan", en 90 fots motorkutter med 250 hk. motor. Tyskerne maktet å presse mere enn 300 mennesker ombord på dette forholdsviss lille fartøyet under høststormene. Den nazistiske evakueringssjef, Samuel Giæver, arbeidet seg under arbeidet opp til et vanviddsutbrudd, og ble lagt inn og hans arbeid ble da helt overtatt av en bande politi fra Oslo. En av dem ved navn Kristiansen utmerket seg særlig. En gammel hederskar sa om disse

dyrene ~~folkene~~ at "de var som brølende løver, og folket var redd for dem som for døden."

Til å begynne med fikk de evakuerende ta med seg mat for 4 uker, men etter som dagene gikk og tiden ble knapperen ble folk tatt på gatene og gårdene som de stod og gikk. Presten Rökke, som var "forvist" sydfra opp til H.våg var en av de siste som dro. Han var en uforferdet mann som gjennom hele sin forvisningstid snakket rett ut og derfor vakte stor forargelse blandt quislingene.

Doktor Borgersen evakuerte sammen med sykestuen og tuberkulosehjemmet i to redningsskjøyter og 4 andre båter. Nasistene, i Honningsvåg som andre steder, hadde kommet seg avgårde før tvangsevakueringen begynte. Det var bare få undtagelser, og det var quislinger som hadde begynt å ro tidligere. Et meget interessant trekk er at flere av den typen etterhvert ~~er~~ har ~~begy~~ fått kristendommen som boldverk og støtte. Feilen er bare at de legger så kjukt på at det lukter.

14. desember gikk alle mann over fjellet til Trøvik hvor hoveddelen av de frie nordmenn skulde bo. "Sverre" ble liggende under vakt av mannskapet i Skarsvåg, karene fra Oppnan reiste hjem med sjarken sin, bare en av dem ble med oss som kjentmann. Da vi etter vel to timers marsj stod over Trøvika, var alle klar over at her kunne ikke bo mennesker. På høyre og venstre side av vika reiste fjellene seg steilt opp av havet 300 meter, og fjellveggene møttes etpar hundre meter inn i en himmelstormende ur. Umulig, dette kunne ikke være stedet. Men vår veiviser var påståelig, og vi sendte ham ned for å varsle folket slik at de ikke skulde bli skremt av vårt komme. Etter et kvarter kom fløytesignalet, og nedmarsjen begynte. Ingen av oss glemmer den turen nedover. En måtte klatre, skli, gli og fire seg ned. Så stod en bom fast. Ingen kan komme forbi dette, men så er det et hull mellom to svære steiner og der kryper vi igjennom. Slik gikk det en halvtime, da vi pludselig stopper og gnir øynene. Her henger det klavask til tork. Ingen mennesker å se, ingen hus, bare snorer med klær som vifter i vinden. Så finner vi ansiktet til veiviseren. Det synes å komme rett ut av en veldig stein, og ved nærmere ettersyn viser det seg at så også er tilfelle. Steinen er huset. Den ene siden er fjellet, to sider er bygget ut av torv og rekved, og da døren åpnes, ser vi et lyst og venlig rum, lavt under taket, sparsomt med gulvplassen, køyer for tre og tre i to høyder, men trots alt et hjem som pustet rent og lyst. Det bodde 8 voksne og 5 barn i den hulen.

25 meter lenger ned i uren ble vi gjort oppmerksom på "hytte" nummer to. Der bodde 8 voksne og 3 barn. Samme renslighet og samme lys over rummet, som var like trangt og innrettet som den første hytten. Så endelig 50 meter lenger ned ligger den siste hytta, som er den største og rummeligste, og ligger på et lite platå akkurat der hvor uren gjør sitt siste 50 meters hopp steilt ned i havet. Her i dette huset bor det 7 voksne og 6 barn, og her må vi slå oss ned for natten sier folket. Det hadde nok gått, for hjerterummet var der, men vi fant at en fordeling måtte til.

Kolonisasjonen av Trøvika er en historie for seg selv. Den kan fylle sider og sider, og endnu er ikke alt fortalt. Ialt bodde det 37 mennesker her, alle var de kommet fra Kamøyvær, men på forskjellige tidspunkter. Så forsiktig hadde de vært i all sin ferd, at folket i de øvre hyttene, Övregarden som den het, ikke hadde rede på de som bodde på Nedregarden før etter flere dagers förlöp. Og de bodde bare femti meter fra hverandre. Det var ikke spørsmål om å ta nisten frem, for før en fikk sukk for seg sto den herligste duft av fårekjøtt ut i hytta. Så måtte bordet inn. Hytta var så alt for trang til at spisebordet kunne stå inne om dagen, men om kvellen ble det spist i to avdelinger. Barna fikk maten först, derpå ble de sendt i seng. Etterpå var det de voksnes tur. Kvell var det ikke snakk om mat til barna först, de måtte vente til gjestene langveis fra hadde fått seg mat. Og så gikk praten mens de röksugne mannfolka blåste velbehagelige rökskyer ut i luften og barna suget sukkertøy og knasket sjokolade, alt mens öynene deres ble större og större og varmen i rummet tettere og tettere. Det var så meget som skulde fortelles. De ting som er berettet ovenfor om evakueringene ble bekreftet og nye ting kom frem. Det var sansynligvis tyskere på Nordmannset. De hadde vaktposter der slik at de hadde kontroll over nasset fra Kamøyvær. Vaktene betongrede sto der hvor veien var høyest på venstre side og lå slik kamuflert at det var vanskelig å se. Det var minert inn i fjellsiden og

forsiden var betong med skyteskår. Veien over til Nordvågen var sterkt minert og likeså områder utenfor veien. En kunne omgå minesperringene ved å ta av på steder som vilde bli anvist av kjentmann. Helnes fyr er sprengt i filler. Det har vært trafikk innover Steinviknæringen mot Porsangnes over Porsangeren og inn fjorden. Mandag 11. desember var det et dampskib som gikk innover, eskortert av 2 forpostbåter. Igår, 13. desember, gikk det et dampfartøy rundt Svarholtklubben og inn Laksefjorden. Det hadde ikke vært mulig å se hvad slags skib det var, men like sikkert var det for flere var sammen da de så det. Brannimmen hadde ligget de siste dagen over Laksefjordbotn og vestenfor kom tidevis veldige brannskjær. En tysk offiser skal ha rømt, desertert, sent i höst, og folket mener at han fremdeles befinner seg på öya. I en hytte mere vest hadde en funnet en pesk og en hvit forsvinningsdragt, og flere ting tydet på at der hadde vært folk ganske nylig. - På öya er det også en lapp med 500 rein. Tyskerne nektet tillatelse til å la disse reinene svømme over Mageröysundet, og dette skulde tyde på at nye minesperringe er satt ned og da sansynligvis miner som ligger mere i overflaten.

Det sies at det skal være folk igjen i Gjesvær, men ingen kan si noe sikkert. Etter avtale skal to av mennene fra Trøvika ta turen over öya for om mulig å skaffe rede på forholdet, mens patruljen finner ut hvad Honningsvåg har å by på. Klokken er halvotte om kvellen når patruljen, 9 mann, drar mot Honningsvåg. Alle våpen er ettersett og hver enkelt har sin handgranat klar i lommen. Planen er og finne ut hvad en kan, og om mulig gå til angrep. Vakten på Nordmannset kan tas, forbinnelsen med kvarteret i H.våg kan kuttes, eller en kan ta veien om fjellet for først å skaffe rede på hvad som finnes av stridskrefter inne i selve været. I to båter bar det ut fra Trøvik, langs landet i skyggen av fjellet, over den dype Duksfjorden og innover Risfjord. Midt på Duksfjord skimter vi en båt og ror opp mot den. Det var et par karer fra Trøvik som er ute for å skaffe fisk. De vet

jo ingenting om vårt besök, og vi merker at jo nærmere vi kommer jo mere spent blir stemningen i den enslige båten. Kommet tett nokk opp ser de at det er uniformerte som er ute og ror, men de kan ikke skimte hvad slags folk det er inne i uniformene, og da vår kjentmann med gravalverlig röst forkynner at nu er det nok like så godt å gi seg, for nu hadde tyskerne tatt han også, grep den ene av karene om åren og løftet den til slag. Det var bare en hurtig inngrip en og forklaring som reddet oss fra et veritabelt sjöslag, for våre maskinpistoler så ikke ut til å ha noen virkning akkurat da. Karen med åren var litt tidligere på dagen blitt anbefalt som leder av vakttjenesten, så valget var nokk ikke dårlig. Han har nå både maskinpistol og handgranater om det var noen som hadde lyst å prøve seg.

I Risfjorden bodde tidligere 40 mennesker. Husene var svidd av og alt folket tatt med.

Fra bunden av Risfjorden gikk turen langs veien til Sörelva, ~~hvar~~ derfra skarpt til venstre og oppover fjellet. Stigningen var lei nokk, men sneen var verre. Den dekket alle hullene mellom steinene og alle hadde den beste anledning til å brenne et ben eller begge for den saks skyld. Det blåste skarpt og var kalt, men oppover gikk det. Linjen ned til Sörelva var sprengt ned. Vi fulgte den til vi nådde hovedtelegraflinjen Honningsvåg - Mageröysund og tok av til venstre. Det var verd å merke seg at huller i stolpene var ferdigboret, men dynamitten var ikke satt inn. Et öyeblikk streifet et skarpt sökelys fjellet ~~for~~ bak Nordvågen, og snart stod vi på venstre siden av Kobbefjellet slik at vi hadde Sibirien og Klubben rett frem for oss. Været var overskyet, men lysene nede i Honningsvåg ga en viss oversikt over de steder hvor det var liv. Pedlestasjonen på Klubbneset var i drift, og båter lå utenfor. Det lyste av Peddersen & Nissens kull-lager på Sibirien som om det var inntakt og som om der lå en båt. Det kan også ha vært glör, men i så fall lå det helt sikkert en eller to båter utenom. Lys kom også fra Menes, hvor Fryseriet ligger - eller lå. Og i den

innre havn skinnet lyset ut fra to store firkantede flater. Det kan ha vært Sjömannshjennet, som i så fall fremdeles står og benyttes av tyskerne, og dette stemmer med posisjonen i forhold til Sibirien og Klubbnesset. Vår plass oppe i fjellet ga oss ~~ingen~~ ingen oversikt over Kobbhullet, men lys helt inne fra havnen indikerte liv og bevegelse. Ute i vest glimtet lys et par ganger. Det må komme fra en peilestasjon som tyskerne har i bruk noe lenger ut, nordvest for Klubben. Alle fyr forøvrig normalt innen synsvidde var slukket eller sprengt. (Lykten i Kamøyvær er også sprengt, mens lykten ute i Skarsvåg er skutt ut av drift.)

Det var ikke mere å gjøre på fjellet. Alt for mange tyskere å ta hånd om for en liten tropp, og gerilja vilde etter all sansynlighet bare bringe resterne av Öyas sivilbefolkning i direkte livsfare. Vi dro tilbake samme vei som vi kom, og tilbragte natten i Trøvika, hvor vi returnerte klokken 5 om morgenen etter ni timers slit som tur. Vi sov godt i senger, for våre verter insisterte på å stå opp da vi kom, og det var ikke mulig å overtale dem til å bli liggende. Det kan jo være at overtalelsene ikke var så helt overbevisende.

Tidlig om morgenen 16. desember ble vi skyssset i en liten sjark fra Trøvik til Skarsvåg rundt Oppnan. Det var en trettimers tur, men været var vennlig og alt gikk bra. -

De to karene som gikk ut fra Trøvika hadde funnet folk i Gjesvær, men deres opplysninger var ikke fyllestgjørende nokk, og etter samråd fikk jeg dra ut til Gjesvær med korporeal Omdahl. Det var dårlig om tid, så vi reiste med en gang og det ble en tur ~~ingen~~ som alltid vil sitte i minnet. Farkosten var en 18 fots åpen motorsjark. Den hamret ivedi det beste den kunne, men hadde samme feilen som den andre båten, den vilde være flammekaster også og ingenting stoppet den i forehavendet. Pumpen måtte brukes hvert kvarter, og som alt annet på båten hadde også pumpen sine særheter. Alle måtte i den ene siden, sjø pöses ned i pumpen, og da først gjorde den arbeidet. Skipper var en av våre første

venner fra Oppnan. Han hadde mistet sitt 11 måneders gamle barn under strabadserne med flukten, og altnuligmann var ("Havhesten"), en annen av våre venner fra Oppnan. ("Havhesten" er et kapitel for seg. Ungkar og spillmann, i en slitt gammel vinterfrakk og et par trebunds halvkaninger som han fylte med sjøvann om morgenen, og vasset rundt i hele dagen igjennem. "Jeg kommer til å bli orntli sjuk når jeg blir tør på beinan" påsto han. Han var med på turen til Honningsvåg som veiviser og fløy som en kråke fra stein til stein, av og til trätte han i gjennom sneen, og av og til kröp han. Var lendet særlig bratt, skjevet han på alle fire oppover, og nedover var han bare frakke. Alt han hadde av hodeplagg var et par örevarmere som aldri satt på örene. Men ingen av klæmanglene satte humöret hans ned, han var alltid like ivrig og villig til å gjøre sin part og vel så det. Nu satt han der i den sure kalle blåsten, helt uberört av sjögangen, og pumpet, pumpet og pumpet igjen.) Farvannet innre led östfra til Gjesvær er noe av det værste som finnes i Finnmark, og vi måtte ha med en kjentmann. En eldre fisker fra Trøsvika ble med og det var en fornöyelse å se ham i arbeide. Han forsökte å få oss til å snu för vi nådde Nordkapp, men da det ikke gikk satte han alle kluter til.

(Da "Svanen" - hvorfor sjarken het "Svanen" vet jeg ikke, for det var intet av en svane over båten hvis det da ikke var en sort sådan -) da "Svanen" passerte Nordkapps ytterste pynt lettet det av dag i öst, og vi öynet Knivskjarodden lavt i vest og lenger borte skimtet vi såvidt Gjesværstappen. Båten lå bra i de store havsbölgene som tillot den å gå dalene opp og ned uten å ta inn sjö. Knivskjarodden bröt havet i mektige brenninger, som igjen trakk ut og mötte de nye bölgene hundrede meter lenger ut og der laget nye brenninger. Denne odden er det stykke Europa som ligger aller lengst mot nord, hele 1800 meter mere nord enn Nordkapp. Dette var tyskerne oppmerksom på og derfor malte de med nidkjærhet et veldig V-tegn på fjellet som tegn på deres makt og storhet. Havet har nu forlengst vasket bort den siste rest av malingen, 83

Innovær Gjesværhavet bröt brenningene over de utallige grunner og undervannsskjer. (Havet kastet seg plutselig opp som en skypumpe i vest og sprøyten ilte så som den hvite stimen fra mange hurtigtog østover flere hundre meter, der havet la seg igjen. I øst var et lignende skjer, og i vest løftet havet seg opp på et høyere plan uten noen synlig grunn. Der lå det en flu som lå for dypt til å bryte havflaten.) Etterhvert som "Svanen" puffet seg vei innover ble jeg klar over at her var mere enn øyet så, for kjentmannen skiftet kursen titt og ofte i rette vinkler. Her var han hjemme i sin egen stue, og selv om noen av holdepunktene hans manglet fant han veien lett i den forholdsvis lyse dagen. Han følte seg tryggere for tyske H.båter også nu, for dette var ikke farvann for dem, men han skottet av og til engstelig mot himmelen. Flyene er jo ikke berørt av undervanngrunner og skjer. Det gikk over den dype Tufjorden og snart var vi i bunden av Russepollen, hvor en lettbåt bak den innerste odden fortalte at her bodde folk. De tre sivile heiste seg helt opp på rekken for å tilkjennegi at det ikke var tyskere som kom, og inne på land bak et par gammer begynte ansikter å titte frem. I Russepollen bodde 23 mennesker derav 7 mannfolk. (Et av dem var gammel og skrøpelig, han måtte holde sengen, mens resten var ute for å få kontakt med oss og for å dra fisk inne i Tufjorden.) Folket bodde i gamle-hus som var bedre enn de vi så på Mageröya, og det var rent og lyst i de tre rummene. (Kvinnerne i Russepollen var greie og pratsomme. De ga greie opplysninger og var interesserte i alt mulig.) På Magerness, som bare lå en halv km vekk bodde ~~en~~ et eldre ektepar, (og kona derfra var nu på besök i Russepollen. Hun kunne være 55 år og var så full av krigslyst at det lyste av henne, vilde bare dra ut på gerilja hurtigst mulig, og ingenting så ut til å kunne stoppe henne hvis hun først en gang ~~hadde~~ hadde tatt en beslutning.) Mannen (hennes) holdt på å bygge hus nu nede på Magernes. De hadde bodd i en kasse den første tiden, senere flyttet de under en halv båt og der bodde de mens "huset" kom opp.

Av hensyn til tiden måtte vi skynde på og dro vestover til selve Gjesvar (hvor folk skulde være i arbeide mens dagslyset varte. Det stemte godt. Der fløy den første av dem som et skremt dyr oppover fjærestenene og bak en svart stein. Det var mannen på Magernes som bygget hus og som alle de andre vi traff var sly som skremte ryper.) I Gjesvar begynte kaiene å stikke frem, og snart fikk vi øye på et par karer, som vi ikke likte. Det er ikke så hyggelig å sitte i siktet på en Krag Jörgensen og vi likte karene meget bedre da de tok geverene ned etter ivrige oppfordringer fra de sivile ombord som viftet og ropte. Det var to av sønnene til handelsmannen på stedet som drev på med husbygging de også.

"Ja," sa den ene av dem "en kan jo aldri vite. Vi skulde skyte, men så så vi litt på farkosten, og så tenkte vi at tyskerne reiste ikke i slike båter. Det måtte være den 4de største sjøfartenasjonen som var ute på tokt og da var det jo best å gi fritt leide."

Gjesvar beboddes tidligere av ca 400 mennesker som for størstedelen hadde lovte i nyoppsatte, pene hus. Ikke et hus stod igjen, og bare 64 mennesker var igjen etter tyskernes besøk. (Bandittene ga seg god tid i fiskeværet, hele tre dager herjet og brente de. De kom klokken 6 om morgenen med 5 båter fulle av tyskere og startet sviingen med en gang. Klokken 8 skulde alle være evakuert så en forstår at helvete var brutt løs den svarte senhøstmorgenen i det vakre fredelige fiskeværet. Tyskerne brølte som dyr, slo om seg med bensin og varme, sprengte og rasserte. Helvete varte i tre dager, da dro de sin vei, og har senere ikke vist seg i været. Men de er straks utenfor stuedøren, for senest igår lå 3 "Schnellbåter" i Gråkold og Vannfjorden. Dette var om formiddagen. Om ettermiddagen igår i sekstiden kom en lyskaster nordfra havet og belyste hele Gjesvarstappen.) Flammene og lyset fra eksplosjoner i Honningsvåg ser folket nesten hver dag, og signaler fra tyske peilingsstasjoner eller båter i vest. (De gjør rett når de bærer sine våpen med seg hvor de står og går. De

gjør rett når de skjuler som ~~kanvåkelsesdyr~~ otter og røyskatt i hulor og ur, og at de flykter for alt som er ukjent og betyr fare. De har ikke stort mere enn livet igjen og det vil de ta vare på så lenge de ikke makter å angripe den forhatte fiende på like fot. Før de den anledningen blir den benyttet for ~~hat~~ er stort nokk - og kaldt nokk.

Overalt hvor vi kommer hører vi om grusomhetene mot husdyrene, og selv drap av mennesker opprører ikke disse folkene mere enn den tyske bestialitet når de brenner og slår ned kuer, gjeiter og sauer. Jeg snakket med en kar som hadde ligget og sett på overmenneskene andre dagen i Gjesvær. De hadde gjort seg ferdige med husene ute på en av småholmene og gikk derpå iland på en mindre øy hvor sauene beitet. Skrikende og brølende kastet de seg over de vettskremte dyrene med handgranater og bajonetter, stakk ned og sprengte i filler de forsvarsløse flyktende dyrene som ikke kunne komme seg vekk, sauer og lamm, alle måtte bøte med livet ~~for~~ i kampen for et bedre Europa. På en annen holme nøyet tyskerne seg med å binde bakbenene på sauene ~~stikk~~ med et vedtre mellom slik at de spriket, og deretter kastet de dem i havet. Tredje dagen dro tyskerne iland på sauøya igjen, og da tok de sauene, eller det som var igjen av dem, med seg. Det ante dem vel at ~~det~~ ^{kjøttet} ellers vilde forsvinne.)

Det skulde være en sender i Gjesvær, og den grov vi etter i en tomt. Mannen som hadde tatt vare på senderen var ute på fjellet, så vi fikk den ikke med, men kompensasjonen kom da en av (Krag Jörgensen) karene sa "Jeg har en motorsykkel. Hvis du vil ha den så bare ta den. At det andre er gått til helvete, så da kan kanskje denne sykkelen gjøre noe nytte for seg". Sykkelen var i full orden, og selv om den ruvet farstruende i den skrøpelige båten vår så var den velkommen.

Tyskerne bruker Vannfjord og Gråkold som skjulested for sine Ebåter og ferpostbåter. Farvannet er overdådig minert. Signalstasjonen på Måsøy og

på næringen Rysgefjordnesset er i drift. I forrige uke ble observert at Rysgefjordnesset sendte opp en rød kule. Måsøy svarte med rød kule, og straks etterpå hørtes endel skudd. ~~Rak~~

Det mangler noen staker i Gjesværhavet. Norökalven fyr er sprengt, Langöya fyrlykt er sprengt, likeså Sandholmsbira, Måsøy og Hjelmsøy. Etter hvad folk i Gjesvær har sett, mener de at det fremdeles er tyskere på Måsöya, men den sivile bebyggelse er brent. Likeså Havöysund. Det er meget mulig at det bor sivile både på Måsøy og på Havöya under liknende vilkår som folket på Mageröy. Omkring Gjesvær bor folk i Russepollen (23 stykker) 2 på Magernes, 33 i Leirpollen og på Langnes. ~~ifølge de tyske kilder~~ Videre bor det 3 stykker på fjellet ovenfor været og to til i huler ovenfor Vannfjorden. Ialt er det således 116 mennesker på Mageröya såvidt en har fått kjennskap til det. Umulig er det ikke at noen bor et eller annet sted mot Mageröysundet, og at andre har tatt seg over til fastlandet og frister tilverelsen der i tysk naboskap. Turen tilbake fra Gjesvær var hard men alt gikk bra. (Det var ikke fritt for at det ga en noe å tenke på da skipperen spurte kjentmannen om han trodde det vilde gå godt men kjentmannen var rolig og stø, slo armene overkors for å holde varmen og trodde at det skulde nokk gå bra. Havet var litt uroligere nu mot natten, og motorsykkelen sto som en monstersilhuet opp av mittrummet . Alle huket seg sammen for å undgå vinden som isnet rett imot. Men himmelen var praktfull, den kan ^{nesten} ikke beskrives. Brøngul og fiolett i vest, blygrå som skifer over öya i øst. Nordlyset spilte sine farvesymfonier over hele nordhimmelen og stjernene lyste som ^{små} fullmåner. Nordkapps østside var et full stendig eventyr. Hele den steile kolossen tok farven fra stjernene og nordlyset og stakk opp av havet som en mektig blokk av skinnende sølv. En merket ikke kulden, måtte bare se, se, og aldri bli mett av all skjønnheten.

I Skarsvåg var alt klart til avgang. Kontakten med Vadsö var ordnet, og "Gverre" sjøklar. Folket fra Gjesvær hadde kommet over til Skarsvåg, sky, på avtand først, men senere vitebegjerlig og fortellilysten. De hadde med seg lappen som hadde rein og gjeteren hans. Lappen var ikke den egentlige eier av reinen fra først, men hadde fått flokken av eieren som ~~st~~ var med hovedparten av hjorden sin på fastlandet. Om noen av folket på Mageröya trengte kjøtt var det full anledning å skyte rein, den saken var klar.

Matsituasjonen : På Oppnan var mat for omtrent en og enhalv måned. Alt folket der ønsket å evakuere snarest mulig, men ba om sikre båter. I Trøvika var det bedre med mat, og de mente at de skulde nokk greie det til utpå våren om det knep, og særlig hvis de fikk lurt seg ned på Kamöya for å ta sauen sin derfra. Mere enn 50 sau går på öya ennu og har det bare bra om sneen ikke kommer. ~~Kraftig~~ Folket ønsker alle å bli evakuert, men vil ikke ta chanser i små båter. De har fått nokså meget med seg i ura, og föler en slags trygghet sålenge de holder seg skjult at om de skal dra vil de ha noen sikkerhet for at evakueringen må gå bra så langt det står i menneskelig makt. En merket små gnidninger i den ene av gammene, men ellers var forholdet menneskene imellem godt og de var hjelpsomme mot hverandre. De var glade over å få litt våpen og at det ble opprettet vakthold og polititjeneste, og valget av folk til tjenesten synes å være til alles tilfredshet. I Gjesvær har de mat noen måneder fremover, og litt til. Folket ønsket å evakuere allesammen med undtagelse av handelsmannen og hans familie som mener at de skal slå seg i gjennom hvis det ikke varer alt for lenge da. Også her gjelder hovedønsket: sikkerhet fremfor alt. Det må ikke gjøres noe som kan sette tyskerne på sporet etter de som lever der, og i tilfelle evakuering må det skaffes sikre båter og tilfredsstillende beskyttelse. Kan det ikke gjøres betryggende så får de friste, sier de. De venter ikke at det blir gjort noe for dem før i januar. På Mageröya er alle blitt gjort bekjent med signalet som vil

gitt når evakueringsbåt eller annen hjelp kommer.

I Kufjord finnes 2 fat solar og et fat smörolje, og i Gjesvær 10 fat solar, litt bensin, en del bilhjul og reservedeler og litt smörolje.

I Trøsvika er det en gammel los som brenner etter å få komme tilbake til sitt virke igjen. Han har trafikert leia hele tiden, kjenner minefeltene og er sertifisert på strekningen Lödingen - Kirkenes. Hans siste ord da vi forlot stedet var at han måtte endelig få komme östover, med det kjenskapet han hadde til leia mente han at nytte kunne han gjöre.

"Sverre" forlot Skarsvåg 16. desember kl 1930. Kursen ble satt rett nord og holdt i halvannen time og deretter lagt rett öst. Hver eneste mann ombord var fullstendig på det rene med at hittil hadde skjebnen vært mere enn hull, og at ekspedisjonen normalt skulde ha vært opplöst for lenge siden i enkelte faktorer. Nu gjalt det å komme helskinnet frem. Havet var svert, ~~stø~~ og sto konstant inn over fartöyet som kjörte mest baugen og akterennen, men frem kom den da. Etter 14 timers hard kjöring nådde vi Båtsfjord, som fremdeles sto der, etter at vi hadde anløpet Berlevåg (72 mennesker). Skuta var godt nediset, så var besetning og pasasjerer, men etter et velfortjent bad og fire fåresteker så livet lyst ut igjen, og klokken 2 om natten bar det östover igjen. Anlöp Syltefjord for uvar, og avgikk igjen kl 1100. Passerte Vardö kl 1430 om ettermiddagen 18. desember og kostet inn over Varangerfjorden i beklmörke og tjokka. "Sverre" gjorde en omgående bevegelse for Kibergskjærene i siste öyeblikk for å renne seg opp på Kobbeskjæret klokken 2030. Det var da absolutt höyvann med störste flo og alle anstrengelser for å komme av var forgjeves. Nödsignaler ble skutt ut, lyskasteren ble brukt og hvite signallys, men det var ikke spor etter land eller hjelp. Skipperen var optimist : "Det er nokk en grunn for at vi kjörte på grunn" påsto han. "Om vi ikke hadde truffet denne hadde vi sikkert truffet en mine lenger innover, for hellet vårt har utstått prøven nu."

Ingen var klar over hvor vi sto, for kompassen var ikke av den beskaffenhet, og været var tykt endnu. To patruljer rodde ut i to retninger for å finne land men uten resultat. Den tredje fant fjæren noen hundre meter inn til høyre. "Sverre" lå nu i åkeren. Det var tredve meter tørrt land bak fartøyet da vi gikk fra båten for om mulig å skaffe hjelp, og fordi det ikke kunne være mere enn fem mann ombord. Lettbåten kunne til nød ta så mange som fem om skuta ble slått i stykker på neste flo. Skipperen gikk innover fjorden til Skallelv for å skaffe hjelp, og to mann søkte utover til Komagnes for om mulig å finne hus eller telefonforbinnelse. De måtte snu etter å ha kommet ut til minesperringene derute, og nu ble det leirliv på ekte russisk maner mitt på øde landeveien. Et bål laget av en råvedstang og holdt vedlike ved hjelp av parafin gjorde 5 timers ventetid litt lysere. Skipperen fikk ingen hjelp i Skallelv, men vi håpet på hjelp fra Vadsö som var varslet. - For å gjøre en lang og nedstemmede historie kort er det nokk å fortelle at det kom ingen hjelp. En møtte uvilje uforstand og håpløs tungvindthet. Syv nödsignaler var sendt ut, mange mennesker må ha sett signalene, ingenting ble gjort. Vadsö ble varslet, ingenting kom ut av det. Overtalelser og trusler hjalp like lite, og sjöene minket for hver flo. Gode lille "Sverre", en av de få fartøyene som er igjen i distriktet, hadde fortjent en bedre skjebne en halvgjorte, halvhjertede forsök på hjelp.

Jeg har foran fortalt hvordan folket der vest levet og ventet. De venter ennu på hjelp og föler seg tryggere nu da de har sett at det ikke er bare tyskere i Norge. De er alle fult klar over at de en vakker dag kan falle for en tysk felle, eller bli oppdaget ved tilfeldighet eller uforsiktighet, og de setter alt inn på å bevare sin frihet og sine liv. De spør, hvorfor har dere ikke kommet för ? men de anklager ikke. De bare venter, tålmodige og med forståelse.

De forstår ikke riktig at det ikke er kommet noe nyt utspå hvor fienden for så lenge siden er jaget bort og tenker med seg selv at kanskje har vi det bra her allikevel, men mange av dem vil ut for å tjene Norge så fort som mulig. Våpen vil de ha, og vakter kan settes opp, men langs kysten vet de at tyskerne kan komme hver dag, som raidere eller i flokker. Da får de være på vakt, ta til fjellet igjen om de undslipper tyskerne, ligge i fjellhuler, sove i sneen i de gamle slitte klærne som gir så liten varme, være redder for sin egen skygge og fulle av sorg over sine små barn som lir for meget og for ofte. De er i krig hver dag, disse folkene, en ulike kamp for frihet og liv mot en fiende som hver dag er klar til å brenne og drepe.

Alexandersen